

ISSN (PRINT) 2413-1865
ISSN (ONLINE) 2663-2772
DOI 10.32999/KSU2413-1865

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(м. Івано-Франківськ)

До 31-ї річниці незалежності України

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

COLLECTION OF RESEARCH PAPERS

«PEDAGOGICAL SCIENCES»

Випуск 99

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пермінова Л.А. – кандидат педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна

Заступники головного редактора:

Петухова Л.Є. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна;

Слюсаренко Н.В. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет, Україна

Відповідальний секретар:

Гончаренко Т.Л. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет, Україна

Технічний секретар:

Блах В.С. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Андрієвський Б.М. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Бондаренко О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Криворізький державний педагогічний університет;

Вінник М.О. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Воропай Н.А. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Гаран М.С. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет;

Глухов І.Г. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Гнєдкова О.О. – кандидат педагогічних наук, Херсонський державний університет;

Голінська Т.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Князян М.О. – доктор педагогічних наук, професор, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;

Коваль Л.В. – доктор педагогічних наук, професор, Бердянський державний педагогічний університет;

Ковшар О.В. – доктор педагогічних наук, професор, Криворізький державний педагогічний інститут;

Мухаммет Демірбілек – доктор наук, магістр наук, Сюлейман Демірель Університет, Туреччина;

Нагрибельна І.А. – доктор педагогічних наук, доцент, Херсонська державна морська академія;

Носко Ю.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет «Чернігівський колегіум імені Тараса Григоровича Шевченка»;

Омельчук С.А. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Пахомова О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара;

Саган О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, Херсонський державний університет;

Смутченко О.С. – доктор філософії, Херсонський державний університет;

Співаковський О.В. – доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет;

Суріна Ірина – доктор соціологічних наук, професор, Поморська Академія, м. Слупськ, Польща;

Хоружа Л.Л. – доктор педагогічних наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка;

Чайка В.М. – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка;

Шевцов А.Г. – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова.

**Збірник наукових праць «Педагогічні науки» є фаховим виданням (категорія «Б»)
на підставі Наказу МОН України № 886 від 02.07.2020 року (додаток № 4) з педагогічних наук
(011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта,
014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), 015 – Професійна освіта
(за спеціалізаціями)).**

**Журнал включено до наукометричної бази даних Index Copernicus
(Республіка Польща)**

**Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(протокол від 29.08.2022 р. № 1)**

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 23957-13797ПР
від 26.04.2019 р. видане Міністерством юстиції України

Офіційний сайт видання: <https://ps.journal.kspu.edu>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Ворожбіт-Горбатюк В. В., Борисенко Н. О. ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ (ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС).....5

СЕКЦІЯ 2 ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

Біленкова Л. М. ЗНАЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В НАВЧАННІ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....11

СЕКЦІЯ 3 ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

Єфименко Л. М. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....19

Швец Т. А. ОРГАНІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ.....25

Ян Мен'ї. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....30

СЕКЦІЯ 4 ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Артемьєва І. С. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ДИЗАЙНЕРА.....37

Олефіренко Т. О., Попова Л. М. ФОРМУВАННЯ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА.....45

Попова Л. М. ЕВОЛЮЦІЯ ТЕРМІНА «ТРАНСВЕРСАЛЬНІСТЬ» У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....52

CONTENTS

SECTION 1

METHODOLOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY

- Vorozhbit-Horbatiuk V.V., Borysenko N.O.** A VALUABLE APPROACH
IN THE IMPLEMENTATION OF THE PROVISIONS OF THE CONCEPT
OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION IN THE EDUCATION SYSTEM
OF UKRAINE (HISTORICAL AND PEDAGOGICAL DISCOURSE).....5

SECTION 2

THEORY AND PRACTICE OF TEACHING

- Bilenkova L.M.** THE IMPORTANCE OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
FOR LEARNING OF THE NATURAL ENVIRONMENT
IN ELEMENTARY SCHOOLS.....11

SECTION 3

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

- Yefymenko L.M.** PECULIARITIES OF FORMATION OF SPEECH COMPETENCE
OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE EDUCATIONAL PROCESS
OF A MODERN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION.....19
- Shvets T.A.** ORGANIZATION OF SPEECH AND PLAY ACTIVITIES
OF PRE-SCHOOL EDUCATION STUDENTS IN THE CONTEXT
OF SPEECH DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF THE CHILD.....25
- Yang Mengyi.** FEATURES OF THE FORMATION OF SOCIO-CULTURAL
ENVIRONMENT
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS.....30

SECTION 4

THEORY AND METHODOLOGY OF VOCATIONAL EDUCATION

- Artemieva I.S.** THE CONCEPT AND ESSENCE OF THE PROFESSIONAL ETHICS
OF THE DESIGNER.....37
- Olefirenko T.O., Popova L.M.** FORMATION OF TRANSVERSAL COMPETENCES
IN THE PROCESS OF ESTABLISHING THE PROFESSIONAL IDENTITY
OF THE FUTURE TEACHER.....45
- Popova L.M.** EVOLUTION OF THE TERM “TRANSVERSALITY”
IN THE MODERN SCIENTIFIC SPACE: FOREIGN EXPERIENCE.....52

УДК 001:[378:37.011.3-051:159.923.2]
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-99-7>

ФОРМУВАННЯ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Олефіренко Тарас Олексійович,
кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії і методики технологічної освіти, креслення
та комп'ютерної графіки інженерно-педагогічного факультету,
декан педагогічного факультету

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

olephirenko_to@ukr.net
orcid.org/0000-0002-3278-8125

Попова Людмила Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики навчання
української та іноземних мов

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

l.m.popova@npu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-3764-3870

Стаття присвячена проблемі становлення професійної ідентичності майбутнього педагога, визначення ролі трансверсальних компетентностей у сучасних світових системах професійної підготовки майбутніх фахівців. Розглянуто погляди зарубіжних науковців на зміст поняття «трансверсальні компетентності», шляхи формування наскрізних компетентностей у процесі підготовки спеціалістів різного фаху. В умовах глобалізації світових економічних та соціальних процесів феномен «професійна ідентичність» слід розглядати як основну детермінанту професійного розвитку особистості майбутнього фахівця. Окреслена нами мета теоретично обґрунтовує процес становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів через призму формування трансверсальних компетентностей в закладах вищої освіти України. У міжнародних документах поняття «трансверсальні навички» та «трансверсальні компетенції» визначають як актуальні практичні знання, що необхідні для ефективного впровадження в різних професійних ситуаціях. Наголошується на необхідності для майбутніх педагогів вдосконалювати отримані знання впродовж життя. Визначено, що конкурентоздатність сучасного фахівця залежить від сформованості якості знань, культури спілкування, уміння мислити й діяти відповідно до потреб міжнародного ринку праці. Хочемо запевнити, що сучасні заклади вищої освіти України мають створити таке освітнє середовище, де формуватися фахівець з нестандартним мисленням, у якого сформовані трансверсальні компетентності. Здатного забезпечити особистісну трансверсальність – нову історичну форму універсальності в межах глобального світового суспільства. Проведений теоретичний аналіз є підставою для трактування професійної ідентичності як важливого аспекту специфічної інтеграції особистісної й соціальної ідентичності в професійній сфері, результату професійного самовизначення особистості.

Ключові слова: трансверсальні компетентності, трансверсальні вміння, професійна підготовка, професійна якість сучасного педагога, професійна ідентичність, освіта впродовж життя.

FORMATION OF TRANSVERSAL COMPETENCES IN THE PROCESS OF ESTABLISHING THE PROFESSIONAL IDENTITY OF THE FUTURE TEACHER

Olefirenko Taras Oleksiiovych,
Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Theory and Methodology of Technological Education, Drawing and Computer Graphics of the Faculty of Engineering and Pedagogy; Dean of the Faculty of Pedagogy,
National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov
olephirenko_to@ukr.net
orcid.org/0000-0002-3278-8125

Popova Liudmyla Mykolaivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Teaching Methods of Ukrainian and Foreign Languages
National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov
l.m.popova@npu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-3764-3870

The article is devoted to the problem of forming the professional identity of the future teacher, determining the role of transversal competences in modern world systems of professional training of future specialists. The views of foreign scientists on the meaning of the concept of 'transversal competences', the ways of forming end-to-end competences in the process of training specialists of various specialties are considered. In the conditions of globalization of the world's economic and social processes, the phenomenon of 'professional identity' should be considered as the main determinant of the professional development of the personality of the future specialist. The purpose of the article is to theoretically substantiate the process of forming the professional identity of future teachers through the prism of the formation of transversal competencies in higher education institutions of Ukraine. In international documents, the concepts of 'transversal skills' and 'transversal competences' are defined as actual practical knowledge that is necessary for effective implementation in various professional situations. The need for future teachers to improve the acquired knowledge throughout their lives is emphasized. It was determined that the competitiveness of a modern specialist depends on the formation of the quality of knowledge, the culture of communication, the ability to think and act in accordance with the requirements and standards of the international labor market. Institutions of higher education of Ukraine are designed to create conditions for the training of innovative specialists who possess transversal competences and are able to ensure personal transversality – a new historical form of universality within the global world society. The conducted theoretical analysis is the basis for the interpretation of professional identity as an important aspect of the specific integration of personal and social identity in the professional sphere, the result of professional self-determination of the individual.

Key words: *transversal competences, transversal skills, professional training, professional as a modern teacher, professional identity, lifelong education.*

Вступ

Проблема оновлення сучасного змісту вищої освіти в Україні, реструктуризації освітніх програм з урахуванням ряду економічних, соціальних і гуманітарних факторів в суспільстві (стратегії розвитку світової економіки, процеси глобалізації; формування нової освітньої системи, феномен інформатизації та міжкультурної комунікації) вимагають наявності нових підходів до вирішення проблем сучасної освіти. Поглиблення функціональних розбіжностей між професійною підготовкою майбутніх фахівців в Україні та вимогами часу на світовому ринку праці в умовах технологічної Революції 4.0, переосмислення феномена соціальних процесів в світі створила нагальну потребу вивчення питань модернізації сис-

теми підготовки майбутнього фахівця, становлення його професійної ідентичності в сучасних умовах. З метою впровадження європейського досвіду у національний освітній простір постала потреба аналізу практики формування трансверсальних компетентностей в країнах-членах ЄС.

Мета статті полягає в дослідженні поняття «професійна ідентичність» через призму формування трансверсальних компетентностей на теренах світових освітніх процесів, виявленні передумов формування трансверсальних компетентностей в професійній підготовці майбутніх фахівців у вітчизняних закладах вищої освіти.

Питання формування професійної ідентичності майбутнього педагога, роль трансверсальних компетенцій в процесі

підготовки майбутнього фахівця знайшли своє відображення в багатьох роботах сучасних науковців, зокрема: проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до розвитку кар'єри в дискурсі педагогічної теорії (В. Андрущенко, Т. Олефіренко); формування трансверсальних компетентностей в процесі підготовки майбутніх фахівців (О. Матвієнко, Л. Попова, J. Balcar, E. Homolová, Z. Karásek); формування трансверсальних компетентностей в умовах закладу вищої освіти (В. Петренко, В. Безугла); наукові проєкції феномену професійної ідентичності майбутніх педагогів (Т. Атрощенко,); фактори формування професійної ідентичності вчителя (І. Мельник); теоретичні і методичні основи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами сучасних інформаційних технологій (О. Романишина); теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності майбутніх фахівців (М. Солдатенко) та інші.

Проте слід зазначити, що, незважаючи на певну кількість наукових розвідок, особливості формування трансверсальних компетентностей в процесі становлення професійної ідентичності майбутніх фахівців в освітньому просторі України потребують подальшого вивчення.

Методологічна основа представленої дослідження ґрунтується на комплексі науково-теоретичних методів, а саме: аналіз, обґрунтування й узагальнення науково-методичної літератури, порівняння джерел теоретичного матеріалу, метод систематизації отриманих пошукових результатів.

Впровадження компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців для сучасного ринку праці в європейських країнах було пов'язане з необхідністю розробки нових моделей компетентностей, що включало знання, функціональні та поведінкові компетентності. Іншими словами, це означало, що практичні знання мають відповідати трьом компонентам: *знати-що, знати-як, знати-хто* (Секрет, 2009). З метою вдосконалення та активізації забезпечення якості освітніх послуг була створена міжнародна організація – Європейський реєстр забезпечення якості (*European Register of Quality Assurance Agencies (EQAR)*). Серед міжнародних систем контролю якості та акредитації – Глобальний альянс транснаціональної освіти (*Global Alliance for Transnational Education (GATE)*), що здійснює сертифікацію якості освітніх програм транснаціональної освіти, тобто програм вищих шкіл, що пропонуються на ринку в інших країнах (Товканець, 2014). Потреба пошуку нових шляхів організації професійної діяльності майбутніх фахівців надала

поштовх для вивчення різноманітних концепцій та філософських поглядів в питанні професійної підготовки спеціалістів нової формації, становлення їх професійної ідентичності. В період відновлення економічних сфер діяльності після Другої світової війни в ряді японських компаній вперше було застосовано поняття «концепція кайдзен», в основі якої було закладено *дві головні функції: підтримки і вдосконалення* (Попова, 2022). Особливого інтересу в подальші роки набуває становлення *трансверсальних компетентностей*, навичок, «які зазвичай розглядаються як не пов'язані конкретно з конкретною роботою, завданням, науковою дисципліною чи сферою знань, а як навички, які можна використовувати в різноманітних ситуаціях і робочих умовах. Ці навички користуються все більшим попитом для учнів, щоб успішно адаптуватися до змін і вести змістовне та продуктивне життя» (Попова, 2022). Загальноприйнятим на сьогодні є поділ компетентностей на дві групи: предметно-спеціальні (фахові) компетентності (*subject specific competences*), що визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника та загальні (ключові) компетентності (*generic competences, transferable skills, soft competences, transversal competencies*), що мають універсальний, не прив'язаний до предметної області характер, проте мають бути збалансованими із спеціальними компетентностями при розробленні освітніх програм. Слід зазначити, що науковці неоднотайні у визначенні термінологічних понять «компетентностей XXI століття», використовуючи в своїх дослідженнях визначення «ключові компетентності», «універсальні компетентності» (*soft competences*), «загальні компетентності» (*generic competences*), «наскрізні компетентності» (*soft competences*), «трансферабельні компетентності» (*transferable skills*), «трансверсальні компетентності» (*transversal competencies*). У нашому дослідженні ми дотримуємося терміну, що був запропонований міжнародною організацією ЮНЕСКО в 2015 році, а саме: «трансверсальні компетентності». У рамках проекту *ERUSMUS+EU* було запроваджено масштабне дослідження «*KEYSTART2WORK*». В результаті аналізу отриманих даних, проведення анкетування, співбесід, обговорень у групах, інтерв'ю, було розроблено документ «Каталог трансверсальних компетентностей». Ключ для працевлаштування» (*Catalogue of Transversal Competences Key for Employability*), де було представлено опис дванадцяти доменів [*KEY START2WORK*], а саме: 1) міжкультурні навички та глобальна обізнаність;

2) гнучкість та адаптивність; 3) стратегічне та інноваційне мислення; 4) організаційні навички та планування часу; 5) здатність приймати рішення; 6) здатність працювати у команді; 7) емпатія / вміння будувати відносини; 8) здатність вирішувати проблеми; 9) орієнтація навчання; 10) навички ведення переговорів; 11) лідерські навички; 12) здатність збирати та обробляти інформацію (Catalogue of Transversal Competences Key for Employability).

Науковець В. Луговий в дослідженні «Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні» наголошує на системотворчій ролі компетентностей у розробці освітніх програм та організації навчального процесу. Автор робить акцент на факті, що у навчанні відбувається зміщення від того, що викладач знає, хоче і може, до того, що потрібно студенту. У компетентнісному підході наголошується на результатах навчання, а не на процесі (Луговий, 2009). Дослідники В. Петренко, В. Безугла вважають, що «одним із шляхів до формування цілісної системи трансверсальних компетентностей є запровадження педагогічних технологій, які спрямовані як на удосконалення існуючих методик та скорочення часу на набуття компетентностей, так і на надання психологічної підтримки студентам та розвиток їх рефлексії у процесі підготовки» (Петренко, 2018).

Сформованість чітких професійних компетентностей закладає основи професійної ідентичності майбутнього фахівця. Науковець психолог Е. Еріксон (*E. Erikson*) одним із перших досліджував проблему ідентичності. Вчений вважав, що ідентичність – це внутрішня неперервність самопереживання індивіда, внутрішня рівність із собою, тотожність особистості, важлива характеристика її цілісності і зрілості, інтеграція переживань людиною своєї тотожності з визначеними соціальними групами (Еріксон, 1996). Дослідник виділив *певні елементи ідентичності* на рівні індивідуального досвіду, а саме:

1) *відчуття ідентичності* – це відчуття особистісної тотожності та історичної неперервності особистості (Еріксон, 1996);

2) *усвідомлене відчуття особистісної ідентичності*, що ґрунтується на двох одночасних спостереженнях: сприйняття себе як тотожного й усвідомлення неперервності власного існування у часі та просторі, з одного боку, і сприйняття того факту, що інші визнають мою тотожність і неперервність, з іншого (Еріксон, 1996);

3) *переживання відчуття ідентичності з віком* і відповідно до розвитку особисто-

сті посилюється: людина відчує зростаючу неперервність між усім тим, що вона пережила в дитинстві, і тим, що вона планує пережити в майбутньому; між тим, ким вона хоче бути, і тим, як сприймає очікування інших відповідно до себе (Еріксон, 1996).

На особливу увагу заслуговує виокремлення основних напрямів формування професійної ідентичності майбутніх фахівців сфери педагогічної освіти, що окреслені в дослідженні науковця М. Солдатенко «Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності», а саме:

1) *когнітивно-диспозиційний напрям* – забезпечений формами навчання (лекції, семінарські заняття, дискусії, спостереження за роботою вчителів під час практики, самостійна робота з науковою літературою, підготовка доповідей); мета напрямку – формування пізнавального компонента професійної ідентичності для створення образу професіонала, професійної поінформованості; когнітивний компонент базований на самостійній навчально-пізнавальній діяльності за низкою ознак (професійна підготовка майбутнього вчителя має охоплювати національний і світовий досвід організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності для підвищення професіоналізму й особистісного розвитку майбутнього вчителя; самостійна навчально-пізнавальна діяльність постає не лише як системотвірний дидактичний чинник, спільний для суб'єктів учіння у вищих і середніх закладах освіти, але і як засіб самоосвіти в умовах професійної діяльності; самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів педагогічних навчальних закладів – необхідна умова підготовки майбутнього вчителя до організації самостійної навчальної діяльності учнів) (Солдатенко, 2006);

2) *орієнтаційно-рефлексивний напрям* представлений у кількох формах (рефлексивні тренінги, написання оглядів, самота взаємооцінювання, дискусії, круглі столи за участі фахівців-практиків); мета напрямку – формування емоційно-вольового й емпатійного компонентів професійної ідентичності, результатом якого стає самоаналіз професійного образу «Я», зіставлення його з ідеальним образом професіонала (Солдатенко, 2006);

3) *практико-орієнтований напрям* репрезентований такими основними формами реалізації, як ділові й рольові ігри, моделювання професійних ситуацій та занурення в них, рольові тренінги, складання життєвих і професійних планів, перспектив, стратегій професійного розвитку, професійні

практикуми; мета наряду – формування комунікативного й діяльнісно-практичного компонентів професійної ідентичності, що призведе до реалізації сформованого образу професіонала, системи професійних цінностей у навчальній, квазіпрофесійній, професійній діяльності через систему соціальних і професійних ролей, самовизначення в просторі професійної культури, оволодіння моделями міжособистісних взаємодій, формування досвіду творчої професійної діяльності (Солдатенко, 2006) .

Науковець І. Мельничук стверджує, що в процесі формування професійної ідентичності майбутнього вчителя розвивається індивідуальність, яка вирізняється «багатогранними вміннями, професійною необмеженістю, поєднанням різних здібностей, здатністю в разі необхідності швидко оволодіти іншими видами діяльності». Поняття «індивідуальність» пов'язане з такими категоріями, як «самосвідомість» (персональна представленість «Я») і «самооцінка» (контроль за реальною здатністю особистості критично кваліфікувати власні мотиваційні стани, рівні зазіхань) (Мельничук, 2011).

В наукових розвідках на тему «Теоретичні і методичні основи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій» дослідник О. Романишина обґрунтовує думку про те, що формування професійної ідентичності майбутніх учителів неможливо без особистісної характеристики кожного студента, тому розвиток цієї складноорганізованої відкритої системи узалежненої від індивідуальних особливостей (ціннісних орієнтацій, прагнення до саморозвитку, сформованості професійної компетентності, творчого підходу до професійного становлення тощо), а не від суворо запрограмованих чинників професійної підготовки майбутніх учителів (Романишина, 2016).

На нашу думку, саме сформованість професійної саморегуляції сучасного педагога Нової української школи корелює з рівнями його професійної компетентності, Чільне місце займає питання визначення чинників, які впливають на формування професійної ідентичності майбутніх педагогів в закладах вищої освіти через призму сформованості трансверсальних компетентностей,

Висновки. Проведений теоретичний аналіз слугує підставою для трактування професійної ідентичності як важливого аспекту специфічної інтеграції особистісної й соціальної ідентичності в професійній сфері, результату професійного самовизначення особистості. Професійна ідентичність – найважливіший чинник професійного стану людини, що забезпечує відчуття

стабільності навколишнього світу й упевненості у своїх силах. До критеріїв успішного процесу становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів належать такі: позитивна самооцінка; рівень домагань; задоволення від виконання професійних завдань і позитивне ставлення до провадження професійної діяльності; відповідальність за виконання норм, правил професійної діяльності й вимог до особистості професіонала; прийняття норм і цінностей, притаманних тій чи тій професійній спільноті; академічна успішність. Професійної ідентичності досягають лише в процесі саморозвитку, у контексті професійного навчання й успішної інтеграції майбутніх педагогів до професійного середовища. Формування професійної ідентичності майбутніх педагогів має стати стратегічною метою вітчизняної системи освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Модернізація моделі педагогічної освіти відповідно до викликів ХХІ століття. *Педагогічний дискурс* : зб. наукових праць. Випуск 7. Хмельницьк, 2010. С. 13–17.
2. Атрошенко Т.О. Наукові проєкції феномену професійної ідентичності майбутніх педагогів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Випуск 1(48). 2021. С. 15–18.
3. Бучинська Т.В. Зарубіжна практика формування універсальних компетентностей сучасного фахівця в умовах революції 4.0. *Економіка та суспільство*. Випуск № 26. 2021. С. 33–36.
4. Горбунова Л. Ключові компетенції у транснаціональному освітньому просторі: визначення та імплементація. *Філософія освіти. Philosophy of Education: науковий часопис*. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. № 2(19). С. 97–117.
5. Еріксон І. Ідентичність: юність и кризис / общ. ред. и предисл. Толстых А.В. Москва : Издательская группа «Прогресс», 1996. 344 с.
6. Луговий В.І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 13–26.
7. Мельник І.М. Фактори формування професійної ідентичності вчителя. *Теорія і практика сучасної школи*. № 2. 2018. С. 158–162.
8. Мельничук І.М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 ; Тернопільський національний економічний ун-т. Тернопіль, 2011. 585 с.
9. Петренко В.О., Безугла В.І. Формування трансверсальних компетентностей в умовах закладу вищої освіти. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика*. 2018. С. 1–4.
10. Попова Л.М. Екземпліфікація терміну «трансверсальність» у сучасному науковому просторі через призму підготовки майбутнього фахівця. *Інноваційна педагогіка*. № 48. Том 2. 2022. С. 165–169.

11. Романишина О.Я. Теоретичні і методичні основи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 ; Тернопільський національний педагогічний ун-т імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2016. 492 с.

12. Секрет І.В. Методологічні передумови формування компетентнісного підходу у США та країнах Європи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. № 5(13). URL: <http://www.ime.eduua.net/em.html>.

13. Солдатенко М.М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності: монографія. Київ : В-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. 198 с.

14. Товканець Г. Теорії людського, соціального і культурного капіталу та їх вплив на розвиток вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 32. С. 192–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuiped_2014_32_73.

15. Овчарук О.В. Компетентнісний підхід в освіті: Загальноєвропейські підходи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. № 5(13). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.

16. Олефіренко Т.О. Проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до розвитку кар'єри в дискурсі педагогічної теорії. *Імідж сучасного педагога*. Випуск 4(199). С. 14–19.

17. Яровых Ю.В. Карьерный рост педагога: типологизация, проблемы, перспективы. *Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin)*. 2014. № 5(146). С. 13–17.

18. Balcar J., Homolová E., Karásek Z., et al. Transferable Competences across Economic Sectors: Role and Importance for Employment at European Level. Luxembourg: Publications Office of the European Union (version without appendices), 2011. 90 p.

19. Catalogue of Transversal Competences Key for Employability. URL: https://www.keystart2work.eu/images/docs/o2-catalogue/O2_Catalogue_EN.

20. Matvienko, O., Popova, L. Formation of transversal competences in the process of future primary school teachers' training. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 9(1). 2022. С. 227–236. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/jpnu/article/view/6189/6497>

REFERENCES

1. Andrushchenko V. P. Modernizatsiia modeli pedahohichnoi osvity vidpovidno do vyklykiv KhKhI stolittia [Modernization of the pedagogical education model in accordance with the challenges of the 21st century]. *Pedagogical discourse* : coll. scientific works. Issue 7. Khmelnytsk, 2010. P. 13–17.

2. Atroshchenko T. O. Naukovi proiektzii fenomenu profesiinnoi identychnosti maibutnykh pedahohiv [Scientific projections of the phenomenon of professional identity of future teachers]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: 'Pedagogy. Social work'*. Issue 1 (48). 2021. P. 15–18.

3. Buchynska T. V. Zarubizhna praktyka formuvannia universalnykh kompetentnostei suchasnoho fakhivtsia v umovakh revoliutsii 4.0 [Foreign practice of forming universal competencies of a modern specialist in the conditions of revolution 4.0]. *Economy and society*. Issue No. 26. 2021. P. 33–36.

4. Horbunova L. Kliuchovi kompetentsii u transnatsionalnomu osvithomu prostori: vyznachennia ta implementatsiia [Key competences in the transnational educational space: definition and implementation]. *Philosophy of education. Philosophy of Education: scientific journal*. Kyiv : Institute of Higher Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2016. No. 2 (19). С. 97–117.

5. Erikson I. Identychnist: yunlst y kryzys [Identity: youth and crisis]: Trans. with Eng. / General ed. and the preamble A. V. M. Tolstykh : Progress Publishing Group, 1996. 344 p.

6. Luhovyi V. I. Yevropeiska kontseptsiiia kompetentnisnoho pidkhodu u vyshchii shkoli ta problemy yii realizatsii v Ukraini [The European concept of the competence approach in higher education and the problems of its implementation in Ukraine]. *Pedagogy and psychology*. 2009. No. 2. P. 13–26.

7. Melnyk I. M. Faktory formuvannia profesiinnoi identychnosti vchytelia [Factors in the formation of a teacher's professional identity]. *Theory and practice of the modern school*. No. 2. 2018. P. 158–162.

8. Melnychuk I. M. Teoriia i metodyka profesiinnoi pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii u vyshchikh navchalnykh zakladakh: [Theory and methods of professional training of future social workers by means of interactive technologies in higher educational institutions]: diss. ... Dr. Ped. Sciences: specialist 13.00.04 / Ternopil National University of Economics Ternopil, 2011. 585 p.

9. Petrenko V.O., Bezuhla V.I. Formuvannia transversalnykh kompetentnostei v umovakh zakladu vyshchoi osvity [Formation of transversal competences in the conditions of a higher education institution]. *Modern problems of enterprise management: theory and practice* 2018. P. 1–4.

10. Popova L.M. Ekzemplifikatsiia terminu "transversalnist" u suchasnomu naukovomu prostori cherez pryzmu pidhotovky maibutnoho fakhivtsia [Exemplification of the term 'transversality' in the modern scientific space through the prism of training a future specialist]. *Innovative pedagogy*. No. 48. Volume 2. 2022. P. 165–169.

11. Romanyshyna O.Ia. Teoretychni i metodychni osnovy formuvannia profesiinnoi identychnosti maibutnykh uchyteliv zasobamy informatsiinykh tekhnolohii: [Theoretical and methodological foundations of the formation of the professional identity of future teachers by means of information technologies]: diss. ... Dr. Ped. Sciences: specialist 13.00.04 / Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Ternopil, 2016. 492 p.

12. Sekret I.V. Metodolohichni peredumovy formuvannia kompetentnisnoho pidkhodu u SShA ta krainakh Yevropy. [Methodological prerequisites for the formation of the competence approach in the USA and European countries]. *Information technologies and teaching aids*. 2009. No. 5(13). URL: <http://www.ime.eduua.net/em.html>

13. Soldatenko M.M. Teoriia i praktyka samostiinnoi piznavalnoi diialnosti: monohrafiia. [Theory and practice of independent cognitive activity: monograph]. Kyiv : In-vo NPU named after M. Dragomanova, 2006. 198 p.

14. Tovkanets H. Teorii ljudskoho, sotsialnoho i kulturnoho kapitalu ta yikh vplyv na rozvytok vyshchoi

osvity [Theories of human, social and cultural capital and their influence on the development of higher education]. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Pedagogy. Social work*. 2014. Issue 32. P. 192–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_32_73

15. Ovcharuk O.V. Kompetentnisnyi pidkhid v osviti: Zahalnoievropeiski pidkhody. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia [Competency approach in education: Pan-European approaches]. *Information technologies and teaching aids*. 2009. No. 5(13). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>

16. Olefirenko T.O. Problemy profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv do rozvytku kariery v dyskursi pedahohichnoi teorii [Problems of professional training of future teachers for career development in the discourse of pedagogical theory]. *The image of a modern teacher*. Issue 4 (199). P. 14–19.

17. Iarovykh Yu. V. Karernyi rost pedahoha: typolohyzatsiia, problemy, perspektyvy [Career growth of

a teacher: typology, problems, prospects]. *TSPU Bulletin*. 2014. No. 5(146). P. 13–17

18. Balcar J., Homolová E., Karásek Z., et al. Transferable Competences across Economic Sectors: Role and Importance for Employment at European Level. Luxembourg : Publications Office of the European Union (version without appendices), 2011. 90 p.

19. Catalogue of Transversal Competences Key for Employability. URL: https://www.keystart2work.eu/images/docs/o2-catalogue/O2_Catalogue_EN

20. Matvienko, O., Popova, L. Formation of transversal competences in the process of future primary school teachers' training. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 9(1). 2022. С. 227–236. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/jpnu/article/view/6189/6497>

Стаття надійшла до редакції 27.06.2022.

The article was received 27 June 2022.